

ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОГРАМ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ: ТРИАНГУЛЯЦІЯ МЕТОДІВ

Іванов Олег Валерійович – аспірант кафедри соціології Національного університету "Києво-Могилянська академія"

У статті представлено чотири найпопулярніші підходи до визначення політичних орієнтацій, які передбачають аналіз висловлювань у формі неструктурованих текстів: експертні оцінки, якісний контент-аналіз (з використанням категорій), кількісний словниковий аналіз та шкалювання без застосування кодувальної схеми. Проведено оцінку і порівняння вказаних підходів з точки зору валідності та надійності продукованих результатів, технічної зручності застосування, ефективності та ресурсоемності. Всі чотири підходи застосовані для аналізу зовнішньополітичних орієнтацій (орієнтації на Захід або Росію) представлених у їх передвиборчих програмах українських партій, що брали участь у виборах до Верховної Ради 2007 року.

Ключові слова: контент-аналіз, політика, міжнародна політика, зовнішньополітичні орієнтації, машинна обробка мови, українська політика, партії, програми, експертні оцінки, Україна, Росія.

В статье представлены четыре наиболее популярные подходы к определению политических ориентаций, которые предусматривают анализ высказываний в форме неструктурированных текстов: экспертные оценки, качественный контент-анализ (с использованием категорий), количественный словарный анализ и шкалирование без применения кодировочной схемы. Проведена оценка и сравнение указанных подходов с точки зрения валидности и надежности получаемых результатов, технического удобства применения, эффективности и ресурсоемкости. Все четыре подхода применены для анализа внешнеполитических ориентаций (ориентации на Запад или Россию) представленных в их предвыборных программах украинских партий, участвовавших в выборах в Верховную Раду 2007 года.

Ключевые слова: контент-анализ, политика, международная политика, внешнеполитические ориентации, машинная обработка речи, украинская политика, партии, программы, экспертные оценки, Украина, Россия.

In the article four the most popular modern approaches to the determining of political orientations with the use of unstructured textual data analysis were presented: expert surveys, qualitative content-analysis (with the use of categories), quantitative dictionary-based analysis and document scaling without pre-constructed coding scheme. The evaluation and comparison of the approaches were done concerning their validity and reliability, technical convenience, effectiveness and resource intensiveness. All four approaches were used for the analysis of the foreign policy positions (pro-Western or pro-Russian) of Ukrainian parties, as presented in their election manifestos during the 2007 parliamentary elections.

Keywords: content analysis, politics, foreign policy, foreign policy positions, natural language processing, Ukrainian politics, parties, manifestos, expert surveys, Ukraine, Russia.

Ідеологічні орієнтації партій часто відіграють центральну роль розгортанні демократичних процесів у суспільстві. Соціологи та політологи використовують дані щодо партійних орієнтацій в теоретичних розвідках та емпіричних дослідженнях стосовно макроекономічної політики, законодавчих процесів, інституалізації різних елементів демократичної системи, електоральних змагань, виборчої поведінки, політичної репрезентації, стабільності владного курсу, тощо. Розробка широкого кола теоретичних та емпіричних проблем в рамках порівняльних політичних досліджень вимагає наявності надійних індикаторів орієнтацій політичних партій.

Найпоширенішими є два джерела даних щодо партійних орієнтацій. Одне з них — експертні опитування, в рамках яких експертів просять визначити позицію партії у вимірі певної політики (економічної, соціальної, зовнішньої і т.д.). Такі опитування валідні лише в рамках однієї політичної системи. Одне з перших таких досліджень, в рамках якого було зібрано в порівняно експертні опитування проведені у великій кількості країн, опубліковане Кастельсом і Мейром у 1984 році [1, с. 73-88]. Наступне дослідження подібного масштабу було проведене Хабером та Інглгартом у 1995 році [2, с. 73-111]. Хоча ці опитування широко застосовувались і

застосовуються зараз, коли йдеться про порівняння партійних орієнтацій, однак вони мають суттєві обмеження: проводяться нечасто, за різними опитувальниками та з різною метою, дані маємо лише за останні 15-20 років.

Іншим джерелом даних є репрезентативні опитування прихильників партій на предмет їх ідеологічних орієнтацій. Серед подібних опитувань міжнародного масштабу можна згадати Євробарометр¹ та Світове дослідження цінностей (World Values Survey [13]). Ці дослідження проводяться за стандартизованою методикою і набагато частіше, ніж експертні опитування, але дані також доступні лише за останні 20-25 років та для обмеженого числа країн. Тому вчені в галузі соціальних наук під час емпіричного обґрунтування різних теорій репрезентації, електоральної поведінки, демократичної інституалізації та ін. змушені обмежуватись відносно невеликою вибіркою релевантних партій та партійних систем, до того ж з обмеженою можливістю поширювати свої висновки на великий проміжок часу. Крім того, часто доводиться припускати, що орієнтації партій не змінюються в часі.

Не так давно вчені почали використовувати підхід, який потенційно мав би розв'язати проблеми, викладені вище. Йдеться про кількісний контент-аналіз партійних програм за стандартизованою методикою. Найбільш масштабним лонгitudним дослідженням з використанням цього методу як за представленістю країн, так і за часовим охопленням є "Проект порівняння партійних програм" (Comparative Manifesto Project, CMP) [3]. Він включає дані щодо 54 країн з 1945 року (українські партійні програми досліджуються з 1994 року). Тексти програм кодуються вручну за кодувальною схемою, що на сьогодні складається з 56 категорій. Категоріальна схема в даному разі, досить гнучка (містить певні варіації для політичних систем різного типу, в тому числі перехідних демократій) і може змінюватись (з наступним перекодуванням зібраних текстів). Дані, зібрані в рамках цього проекту — досить привабливі для дослідників, оскільки на сьогодні є єдиним джерелом розробки різних теоретично навантажених вимірів політичних систем, які можна поширити на такий часовий проміжок і таку кількість країн.

Однак на сьогодні ще замало проведено строгого аналізу можливості та умов використання даних, здобутих за допомогою кодування текстів програм, для визначення позиції партії в рамках обраного ідеологічного спектру (наприклад, "ліві-праві", "глобалісти-ізоляціоністи" і т.д.). Оцінку окремих методик такого позиціонування можна знайти в статтях Кіма та Фордінга [4, с. 73-97], Левера та Шофільда [5], а також як приклад найповнішого на сьогодні методологічного аналізу в цій сфері — у Гейбла та Хабера [6, с. 94-103]. Недостатність охоплення таких аналітичних розвідок має наслідком дві головних проблеми. По-перше, велика кількість дослідників скептично ставляться до кодувальної схеми "Проекту порівняння партійних програм" як такої, що не дозволяє позиціонувати партійні орієнтації в рамках єдиної теоретичної концепції. По-друге, не менша кількість дослідників використовує дані цього проекту, але в різний спосіб, і не відомо, який з цих способів є найбільш валідним.

Спільною для всіх означених вище методів є проблема ресурсоємності таких досліджень. До експертних, репрезентативних опитувань та ручного кодування необхідно залучати значну кількість людей та витратити багато часу навіть на етапі збору первинних даних. Це, з одного боку, обмежує дослідників, які не мають можливості залучити великі ресурси для проведення своїх досліджень, а з іншого — зменшує гнучкість інструментарію, який не можна тестувати і змінювати довільну кількість разів для досягнення оптимальної конфігурації.

Наразі існує два підходи, що мають на меті розв'язати зазначену проблему: автоматичний словниковий аналіз та шкалювання документів. Перший передбачає створення аналітичних словників, які включають слова, категоризовані за належністю до тієї чи іншої ідеологічної позиції. Цей спосіб не вимагає значних часових витрат на кодування і не потребує залучення великої кількості людей до "польового" етапу дослідження. Однак виникають проблеми, пов'язані з валідністю, оскільки навіть добре пророблений словник не може гарантувати контекстуальної двозначності слів, які він містить. Другий спосіб є найновішим на сьогодні. Він використовує ймовірнісні статистичні інструменти для категоризації програм політичних партій (чи будь-яких інших текстів) для визначення їх позиції на певній шкалі орієнтацій [7, с. 311-331]. Даний метод потребує наявності двох або більше текстів з максимально вичерпно представленою точкою зору на певну проблему. Дані тексти мають бути категоризовані експертами. Потім інші тексти автоматично категоризуються шляхом співвіднесення їх з текстами, позиція яких на шкалі відома. Однак, оскільки цей спосіб досить новий, то поки він залишається недостатньо випробуваним для того, аби ствердити, що він є надійним і валідним в різних ситуаціях і особливо для різних мов.

У даній статті ми застосуємо всі вказані підходи до визначення партійних орієнтацій в українських реаліях, крім репрезентативного опитування, оскільки останнє видається проблематичним для визначення орієнтацій партій, бо передбачає апріорне ототожнення орієнтацій партійних еліт та електорату партій.

¹ Детальніше див. на сторінці Сектору досліджень громадської думки Європейської Комісії (Public Opinion Analysis sector of the European Commission) [12].

Метою нашої розвідки є виявлення інформації, яка може бути здобута за допомогою кожного з вказаних методів, та інформації, яка залишається поза полем зору дослідника у випадку їх застосування. Для досягнення цієї мети ми використовуємо різні методи до одних і тих же даних (у даному разі програм політичних партій, що брали участь в останніх парламентських виборах до Верховної Ради у 2007 році). З іншого боку, ми продемонструємо потенційну корисність застосування вказаних методів в Україні, де наразі дослідження партійних орієнтацій обмежені переважно експертними опитуваннями [див. напр. 8, с. 16-19], опитуваннями електорату та, в небагатьох випадках, кількісно-якісним контент-аналізом вручну (за кодувальними схемами, які змінюються від дослідження до дослідження).

Таким чином, **актуальність** даної статті зумовлена обмеженістю методологічного поля української політичної соціології у сфері досліджень партійних орієнтацій, а також, недостатньою включеністю українських дослідників у світовий дискурс з даної проблематики, а також, що не менш важливо, обмеженістю інструментів для перевірки валідності та надійності отриманих результатів у даній сфері. Наша стаття є спробою розпочати подолання цих проблем.

Загальна інформація щодо даних та проблематики аналізу

Як зазначалося вище, в якості вихідних даних ми використовували тексти програм політичних партій, що брали участь у позачергових виборах до Верховної Ради 30 вересня 2007 року (всього 20 зареєстрованих партій і блоків). Тексти було скопійовано з сайту Центральної виборчої комісії України [14].

Об'єктом нашого аналізу в кожному випадку є зовнішньополітичні орієнтації партії у вимірі "прозахідна — проросійська орієнтація". Вибір саме такої шкали з двома полюсами (хоч і не дихотомічної, як буде показано далі) обумовлено тим, що сучасний український політикум та експертне середовище найчастіше використовує саме таке розділення можливих зовнішніх векторів руху України. Метою є позиціонувати (розмістити на шкалі) тексти програм відносно цих двох полюсів та визначення того, якою мірою та чи інша партія орієнтована в зовнішньополітичному вимірі (якщо взагалі орієнтована якимось чином). Після проведення позиціонування кожним з методів ми проаналізуємо узгодженість позиціонування шляхом розрахунку показника альфа Кріпендорфа [9, с. 77-89].

Експертне опитування

В якості експертів ми опитували колишніх працівників Головної служби політичного аналізу Секретаріату Президента України, які на час проведення виборів, які ми досліджуємо, аналізували поточну політичну ситуацію в Україні, тому можуть вважатися спеціалістами в даній сфері. Крім того, ці експерти не є публічними особистостями і тому не мають жодного інтересу викривляти дані на користь тієї чи іншої політичної сили. Всього було опитано 6 осіб.

Опитування відбувалось таким чином: спочатку експертам було запропоновано ознайомитись з програмами всіх 20 політичних партій, особливу увагу звертаючи на їх зовнішньополітичні орієнтири. Потім опитуваним було запропоновано віднести кожен з програм до однієї з 5 категорій:

1. Прозахідно орієнтовані, антиросійські.
2. Нейтральні, але деякою мірою прозахідні.
3. Нейтральні, однаковою мірою прозахідні і проросійські, або неможливо визначити (немає ніяких згадок про зовнішньополітичну орієнтацію).
4. Нейтральні, але деякою мірою проросійські.
5. Проросійські, анти-західні.

Результати опитування подані у таблиці 1.

Таблиця 1.

Результати експертної категоризації партійних орієнтацій

Категорія				Партії
Експерт 1				
Прозахідна орієнтація, антиросійська	Нейтральна, але деякою мірою прозахідна	Нейтральна, однаковою мірою прозахідна і проросійська, або неможливо визначити (немає ніяких згадок про зовнішньополітичну орієнтацію)	Нейтральна, але деякою мірою проросійська	Проросійська, антизахідна
БЮТ, НУНС, Свобода.	Аграрна Україна, Блок Людмили Супрун, "Християнський Блок",	Блок Литвина, "Всеукраїнська громада", Партія вільних демократів, Партія народної	КПУ (о), КУЧМА, Партія Регіонів, Партія Пенсіонерів	КПУ, ПСПУ.

Розділ 2. Емпіричні дослідження сучасного суспільства

	Партія Зелених.	довіри, СПУ, "Український народний блок", ПНЕРУ.	України.	
Експерт 2				
БЮТ, Свобода.	НУНС, Аграрна Україна, Блок Людмили Супрун, "Християнський Блок", Партія Зелених.	Блок Литвина, "Всеукраїнська громада", Партія вільних демократів, Партія народної довіри, СПУ, "Український народний блок", ПНЕРУ.	КПУ (о), КУЧМА, Партія Регіонів, Партія Пенсіонерів України.	КПУ, ПСПУ.
Експерт 3				
Свобода.	НУНС, Аграрна Україна, Блок Людмили Супрун, БЮТ, "Християнський Блок", Партія Зелених	Блок Литвина, "Всеукраїнська громада", Партія вільних демократів, Партія народної довіри, СПУ, "Український народний блок", ПНЕРУ.	КПУ (о), КУЧМА, Партія Регіонів, Партія Пенсіонерів України.	КПУ, ПСПУ.
Експерт 4				
Свобода, НУНС.	Аграрна Україна, Блок Людмили Супрун, БЮТ, "Християнський Блок", Партія Зелених.	Блок Литвина, "Всеукраїнська громада", Партія вільних демократів, Партія народної довіри, СПУ, "Український народний блок", ПНЕРУ.	КПУ (о), КУЧМА, Партія Регіонів, Партія Пенсіонерів України.	КПУ, ПСПУ.
Експерт 5				
Свобода НУНС.	Аграрна Україна, Блок Людмили Супрун, БЮТ, "Християнський Блок", Партія Зелених.	Блок Литвина, "Всеукраїнська громада", Партія вільних демократів, Партія народної довіри, СПУ, "Український народний блок", ПНЕРУ.	КПУ (о), КУЧМА, Партія Регіонів, Партія Пенсіонерів України.	КПУ, ПСПУ.
Експерт 6				
БЮТ, НУНС.	Аграрна Україна, Блок Людмили Супрун, Свобода, "Християнський Блок", Партія Зелених.	Блок Литвина, "Всеукраїнська громада", Партія вільних демократів, Партія народної довіри, СПУ, "Український народний блок", ПНЕРУ.	КПУ (о), КУЧМА, Партія Регіонів, Партія Пенсіонерів України.	КПУ, ПСПУ.

Для визначення узгодженості кодування використаємо показник альфа Кріпендорфа [9, с. 77-89]. В даному разі ми вважатимемо, що тексти розміщені на порядковій шкалі, оскільки ми маємо покрокову зміну від одного полюсу до іншого. В результаті розрахунків² ми отримали такі значення: $\alpha = 0,9664$, верхня межа довірчого інтервалу — 0,9786, нижня межа довірчого інтервалу — 0,9531, число проаналізованих пар значень — 300.

Як бачимо, оцінки експертів є достатньо узгодженими. Змінювалось лише позиціонування БЮТ, НУНС та "Свободи" між категоріями "прозахідні, антиросійські" та "прозахідні, нейтральні". БЮТ та НУНС хоч і є прозахідними, але намагаються не висловлювати радикально антиросійських тез у своїх програмах, оскільки їх електоральне поле не є цілком радикальним. Натомість "Свобода" є більш радикально антиросійською, але не достатньо прозахідною. В цьому розумінні її можна вважати нейтральною.

Кількісно-якісний контент-аналіз

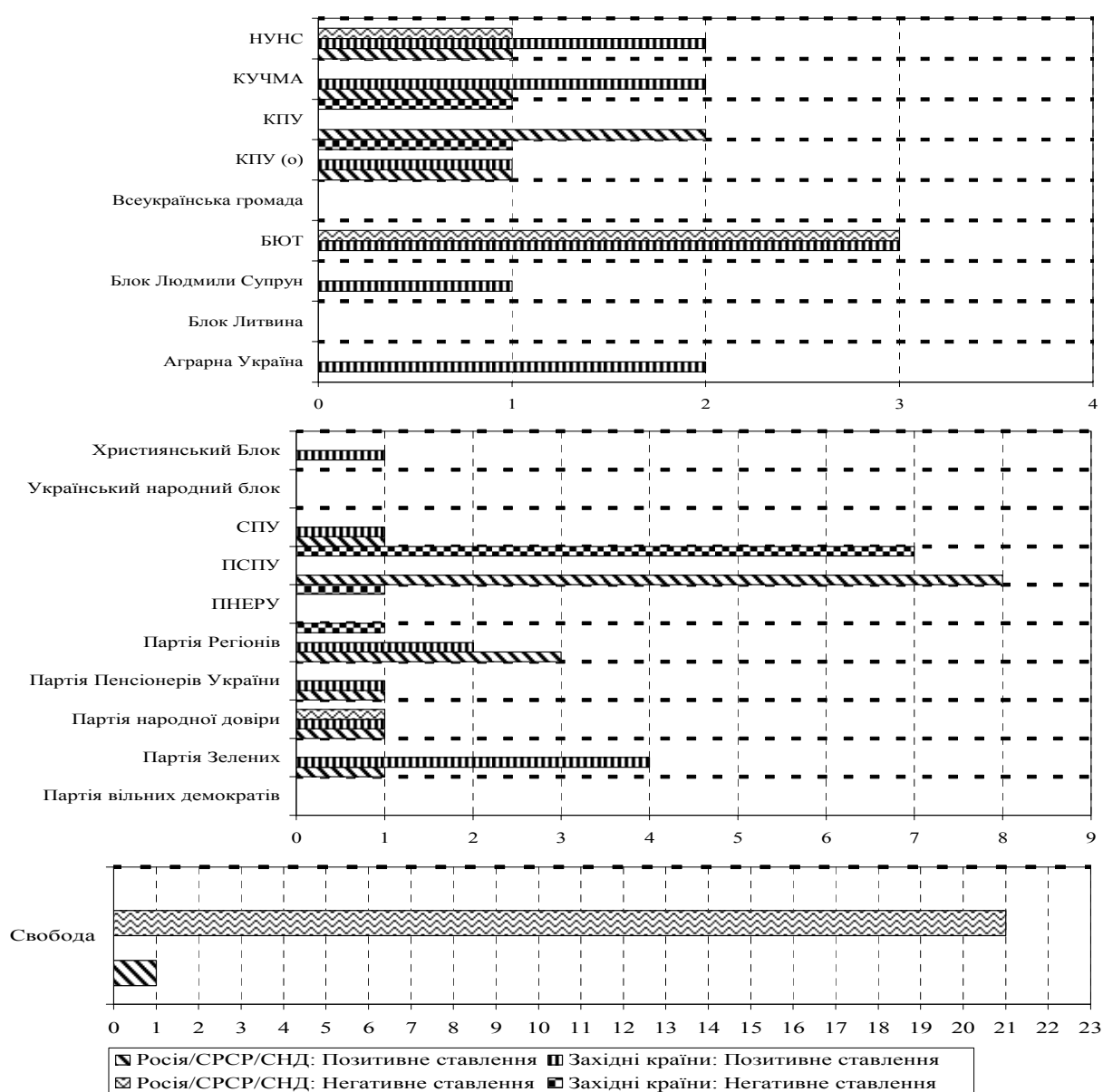
Тут ми представимо дані ручного кодування за схемою "Проекту порівняння партійних програм". Нижче наведено оригінальні назви категорій та кодів з їх перекладом українською мовою.

Domain 1: External Relations (*Subcategories to be Used for Parties in Transitional Democracies*)
{Розділ 1. Зовнішні відносини (Підкатегорії для аналізу партій у перехідних демократіях)}

- **1011** Russia/USSR/CIS: Positive (Росія/СРСР/СНД: Позитивне ставлення)
- **1012** Western States: Positive (Західні країни: Позитивне ставлення)
- **1021** Russia/USSR/CIS: Negative (Росія/СРСР/СНД: Негативне ставлення)
- **1022** Western States: Negative (Західні країни: Негативне ставлення)

В результаті кодування було отримано такі дані (числа показують кількість квазі-речень кожної категорії):

² Див. [15], де можна завантажити макрос для розрахунку альфа Кріпендорфа в SPSS.

Рисунок 1. Результати кодування програм партій за шкалою "Проекту порівняння партійних програм"

За цими даними проранжуємо партійні програми за тими ж категоріями, що їх ранжували експерти, за таким алгоритмом:

- якщо домінують підкатегорії 1012 та 1021, то відносимо до категорії "прозахідна орієнтація, антиросійська";
- якщо домінує лише підкатегорія 1012, то відносимо до категорії "нейтральна, але деякою мірою прозахідна";
- якщо не домінує жодна з підкатегорій або немає жодного релевантно закодованого речення, то відносимо до категорії "Нейтральна, однаковою мірою прозахідна і проросійська, або неможливо визначити (немає ніяких згадок про зовнішньополітичну орієнтацію)";
- якщо домінує лише підкатегорія 1011, то відносимо до категорії "нейтральна, але деякою мірою проросійська";
- якщо домінує лише підкатегорія 1011, то відносимо до категорії "проросійська, антизахідна".

Отже, матимемо категоризацію подану нижче.

Таблиця 2.

Результати категоризації на основі шкали "Проекту порівняння партійних програм"

Категорія.				Партії.
Прозахідна орієнтація, антиросійська	Нейтральна, але деякою мірою прозахідна	Нейтральна, однаковою мірою прозахідна і проросійська, або неможливо визначити (немає ніяких згадок про зовнішньополітичну орієнтацію)	Нейтральна, але деякою мірою проросійська	Проросійська, антизахідна
Свобода, БЮТ.	"Християнський Блок", Партія Зелених, НУНС, КУЧМА, Блок Людмили Супрун, Аграрна Україна.	"Український народний блок", СПУ, Партія пенсіонерів, Партія народної довіри, Партія вільних демократів, КПУ (о), Всеукраїнська громада, Блок Литвина.	ПНЕРУ, Партія Регіонів.	ПСПУ, КПУ.

Порахуємо показник узгодженості для цієї категоризації та категоризації експертів: $\alpha = 0,9184$, верхня межа довірчого інтервалу — 0,9433, нижня межа довірчого інтервалу — 0,8908, число проаналізованих пар значень — 420.

Як бачимо, узгодженість зберігається високою. Хоча експертні оцінки вважаються більш валідними, ніж простий підрахунок категоризованих речень, оскільки експерти враховують не лише текст, а й контекст [10, с. 1-141]. У даному разі це стосується таких політичних сил, як блок КУЧМА, Партія пенсіонерів, КПУ (о).

Словниковий аналіз

Складаючи словник для автоматичної категоризації текстів програм, ми намагались закласти в нього максимальну похибку контекстуальної двозначності. Це було зроблено для того, щоб виявити максимально можливі зміщення відносно експертних оцінок та з'ясувати їх причини. Таким чином, ми виходили з того, що згадування зовнішньополітичних суб'єктів є індикатором прихильного до них ставлення, крім одного випадку-згадування НАТО, оскільки до даного блоку в нашому суспільстві все ще зберігається переважно негативне ставлення, незалежно від електоральної прихильності. Тому акцентування на даному суб'єкті вважалось закидом у протилежний бік, тобто антизахідною позицією. Також як індикатори використовувались лематизовані (тобто урізані до незмінної частини слова) прикметники етнічного та регіонального характеру: російський (і всі його форми), білоруський та європейський. Отже, наш словник мав такий вигляд:

Проросійська орієнтація: ЄП, НАТО, РФ, Росі*, білор*, росі*.

Проевропейська орієнтація: ЄС, Європ*, європ*.

Результати підрахунку частот слів представлені на рисунку 2.

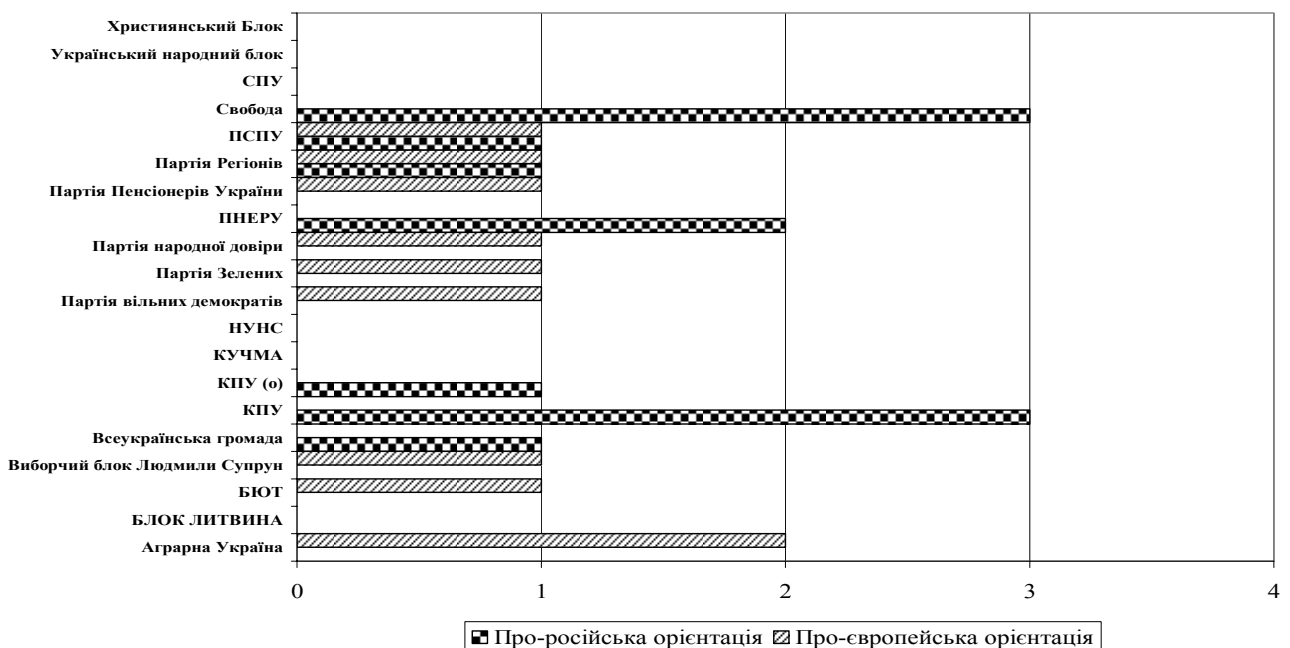

Рисунок 2. Результати словникового кодування

Оскільки словниковий аналіз проводився за бінарною шкалою, а експертне опитування — за п'ятизначною квазі-порядковою шкалою, то ми знову маємо привести результати у відповідність експертній шкалі для можливості порівняння. При цьому категоризація відбуватиметься за таким алгоритмом:

- якщо домінує про-європейська орієнтація, а проросійська орієнтація відсутня, то відносимо до категорії "прозахідна орієнтація, антиросійська";
- якщо домінує про-європейська орієнтація, але є і проросійська орієнтація, то відносимо до категорії "нейтральна, але деякою мірою прозахідна";
- якщо не домінує жодна з орієнтацій або немає жодного релевантно закодованого слова, то відносимо до категорії "нейтральна, однаковою мірою прозахідна і проросійська, або неможливо визначити (немає ніяких згадок про зовнішньополітичну орієнтацію)";
- якщо домінує проросійська орієнтація, але є і проєвропейська орієнтація, то відносимо до категорії "нейтральна, але деякою мірою проросійська";
- якщо домінує проросійська орієнтація, а проєвропейська орієнтація відсутня, то відносимо до категорії "проросійська, антизахідна".

Матимемо категоризацію, подану нижче.

Таблиця 3.

Результати категоризації партій на основі частот слів

Категорія		Партії		
Прозахідна орієнтація, антиросійська	Нейтральна, але деякою мірою прозахідна	Нейтральна, однаковою мірою прозахідна і проросійська, або неможливо визначити (немає ніяких згадок про зовнішньополітичну орієнтацію)	Нейтральна, але деякою мірою проросійська	Проросійська, анти-західна
Аграрна Україна, БЮТ, Блок Людмили Супрун, Партія народної довіри, Партія зелених, Партія пенсіонерів, Партія вільних демократів.		ПСПУ, СПУ, Християнський блок, Український народний блок, Партія Регіонів, Блок Литвина, НУНС, КУЧМА.		Всеукраїнська громада, КПУ (о), Свобода, ПНЕРУ, КПУ.

Порахуємо показник узгодженості для цієї категоризації та попередніх категоризацій: $\alpha = 0,5962$, верхня межа довірчого інтервалу — 0,6449, нижня межа довірчого інтервалу — 0,5452, число проаналізованих пар значень — 560.

Як бачимо, автоматичне словникове кодування не узгоджується з експертними оцінками та ручним кодуванням³. Уданому разі це зумовлене двома причинами: по-перше, зменшення кількості категорій призвело до зміщення текстів до двох крайніх полюсів та до центру майже завжди з пропуском проміжних ланок; по-друге, не врахування позитивного чи негативного контексту вживання суб'єктів міжнародної політики призвело до некоректної категоризації партій, що негативно висловлювались про ці суб'єкти (яскравим прикладом є "Свобода"). Також слід зазначити, що іноді називання суб'єктів відбувається за допомогою цілих фраз, а не лише окремих слів, яких в тексті може і не бути (це, наприклад, стосується програми НУНС).

Автоматичне шкалювання

Даний підхід є найновішим у галузі досліджень політичних орієнтацій, що базуються на аналізі політичних текстів. Представлений у 2003 році Левером, Бенуа і Гарі метод дозволяє автоматично розміщувати тексти на довільних шкалах. Логіка аналізу полягає в наступному: відносні частоти слів в текстах, які називаються "референтними" і щодо яких відомі їх позиції у визначених вимірах, порівнюються з відносними частотами слів у текстах, щодо яких позиція не відома ("неструктурованих" текстах). Крім того, розраховуються довірчі інтервали через визначення дисперсії значень окремих слів відносно середніх значень для кожного тексту, що дозволяє статистично оцінити точність віднесення тексту до тієї чи іншої позиції на шкалі.

Оскільки однією з вимог даного методу є максимальна повнота та вичерпність висловлених в текстах позицій, то ми використовували як референтні тексти комбінації програм: для прозахідного,

³ Прийнятним рівнем узгодженості в контент-аналітичних дослідженнях вважається показник $\alpha > 0,8$. Див. [11, с. 232].

антиросійського полюсу використано комбінацію програм Свободи, БЮТ та НУНС, а для проросійського, анти-західного — КПУ та ПСПУ. Рішення ми приймали на основі експертних оцінок.

Результати шкалювання представлені на рисунку. Довжина ліній біля значень показує ширину довірчого інтервалу: чим менша лінія, тим точніша оцінка. Вісь **У** показує позицію партії на шкалі від "проросійських, антизахідних" орієнтацій до "прозахідних, антиросійських".

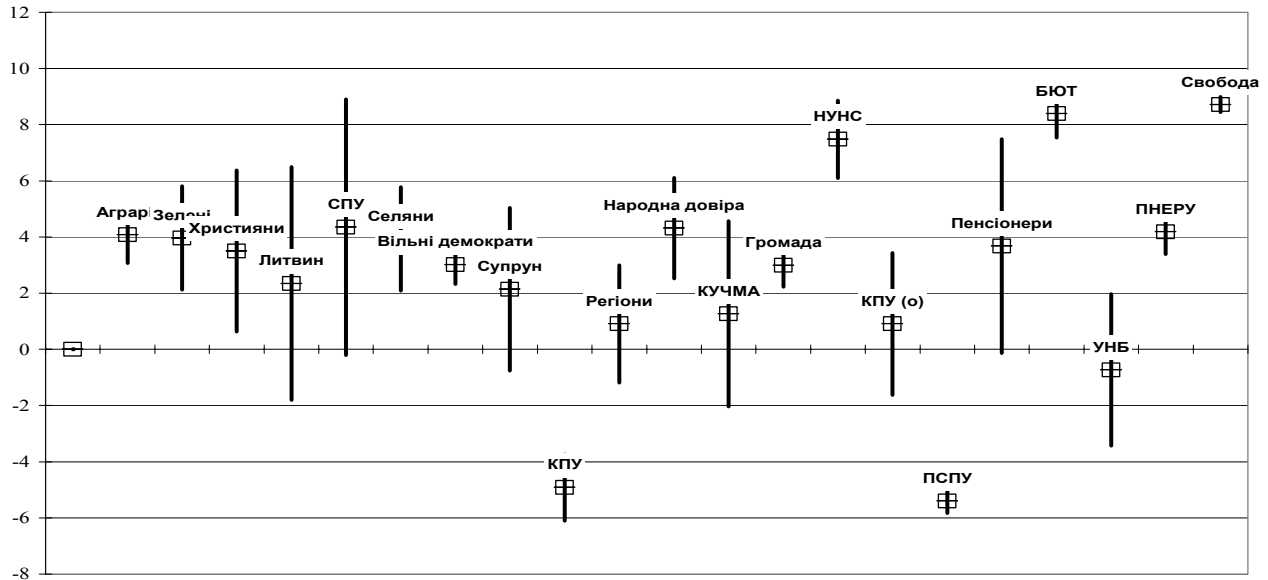

Рисунок 3. Результати шкалювання програм політичних партій за алгоритмом Wordscores

Примітка. Для економії місця на рисунку використані такі скорочення назв партій:

Партія регіонів — Регіони, "Блок Юлії Тимошенко" — БЮТ, блок "НАША УКРАЇНА – НАРОДНА САМООБОРОНА" — НУНС, Комуністична партія України — КПУ, "Блок Литвина" — Литвин, Соціалістична партія України — СПУ, Прогресивна соціалістична партія України — ПСПУ, Всеукраїнське об'єднання "Свобода" — Свобода, Партія Зелених України — Зелені, Виборчий блок Людмили Супрун — Український регіональний актив (УРА) — Супрун, Комуністична партія України (оновлена) — КПУ(о), партія Вільних Демократів — Вільні демократи, "Блок партії пенсіонерів України" — Пенсіонери, партія національно-економічного розвитку України — ПНЕРУ, "Український Народний Блок" — УНБ, Селянський Блок "Аграрна Україна" — Селяни, блок "Християнський блок" — Християни, виборчий блок політичних партій "КУЧМА" (Конституція – Україна – Честь – Мир – Антифашизм) — КУЧМА, блок "Всеукраїнська громада" — Громада, Всеукраїнська партія Народної Довіри — Народна довіра.

Згрупуємо партії за результатами шкалювання в категорії, за якими класифікували програми експерти, рівномірними групами по 4 партії, при цьому 4 партії з найбільшими довірчими інтервалами (що означає важкість визначення їх належності) віднесемо до категорії "Нейтральна, однаковою мірою прозахідна і проросійська, або неможливо визначити (немає ніяких згадок про зовнішньополітичну орієнтацію)". Матимемо результати подані в таблиці нижче.

Таблиця 4.

Результати групування партій на основі даних шкалювання текстів програм

Категорія				Партії
Прозахідна орієнтація, антиросійська	Нейтральна, але деякою мірою прозахідна	Нейтральна, однаковою мірою прозахідна і проросійська, або неможливо визначити (немає ніяких згадок про зовнішньополітичну орієнтацію)	Нейтральна, але деякою мірою проросійська	Проросійська, антизахідна
Свобода, БЮТ, НУНС, Партія народної довіри.	ПНЕРУ, "Аграрна Україна", Партія зелених, "Християнський блок".	СПУ, Блок Литвина, Партія Пенсіонерів, КУЧМА.	Партія Регіонів, Блок Людмили Супрун, Громада, Партія вільних демократів.	ПСПУ, КПУ, УНБ, КПУ (о).

Якщо поррахувати показник узгодженості з експертним кодуванням, то матимемо: $\alpha = 0,8876$, верхня межа довірчого інтервалу — 0,9147, нижня межа довірчого інтервалу — 0,8575, число проаналізованих пар значень — 420.

Як бачимо, порядок і логіка розміщення програм партій на шкалі зберігається, хоча є й деякі зміщення та помилки. Останнє, насамперед, зумовлено невичерпністю представлення зовнішньополітичної позиції в програмах більшості партій. Так, слово "референдум" було закодоване як "антизахідне", оскільки його найчастіше вживають в своїх програмах партії, що виступають проти НАТО. Тому в тексті програми Українського народного блоку, де зустрічається це слово, хоча й в іншому контексті ("всебічної і повної інформації з питань, що виносяться на референдуми"), воно було віднесено до хибної категорії.

Таким чином, проведений нами аналіз політичних партій дозволив дійти висновку, що найбільш наближеним до експертних оцінок є кількісно-якісний аналіз текстів, що очікувано, оскільки в цьому випадку кодування також здійснюють підготовані аналітики, які враховують контекстуальні нюанси висловлювань. Словниковий аналіз є недостатньо узгоджений з людським рівнем розуміння тексту, тому його доцільно застосовувати лише в тому випадку, коли метою дослідження є визначення об'єму уваги (частоти згадування), приділеному тому чи іншому концепту у висловлюваннях досліджуваних суб'єктів. Автоматичне шкалювання документів виявилось достатньо наближеним до експертних оцінок і поступається лише кількісно-якісному аналізу, тому для великих масивів текстових даних, за умов обмеженості ресурсів, цілком доцільно застосовувати автоматичне кодування за цим алгоритмом. Як ми побачили, на валідність результатів в цьому випадку впливає об'єм та вичерпність висловлювань з обраної теми. Для малих об'ємів тексту доцільніше використовувати експертне оцінювання та категоріальний кількісно-якісний аналіз.

Сподіваємося, що знайомство з новими підходами до аналізу текстів сприятиме їх ширшому застосуванню в соціальних дослідженнях комунікації, медіа та інших сфер, що передбачають обробку великих масивів неструктурованих висловлювань.

Література:

1. Casteles F. Left-Right Political Scales: Some Expert Judgements / Francis Casteles, Peter Mair // *European Journal of Political Research*. — 1984. — V. 12. — P. 73 – 88.
2. Huber J. Expert Interpretations of Party Space and Party Locations in 42 Societies / John Huber, Roland Inglehart // *Party Politics*. — 1995. — V. 1. — P. 73 – 111.
3. Mapping Policy Preferences: Parties, Electors and Governments: 1945 – 1998 / I. Budge, H.-D. Klingemann, A. Volkens, J. Bara, E. Tannenbaum (Eds.) — Oxford: Oxford University Press, 2001. — 388 p.
4. Kim H.-M. Voter Ideology in Western Democracies: 1946-1989 / HeeMin Kim, Richard Fording // *European Journal of Political Research*. — 1998. — V. 33. — P. 73 – 97.
5. Laver M. Multiparty Government: The Politics of Coalition in Europe. / Michael Laver, Norman Schofield. — New York: Oxford University Press, 1990.
6. Gabel M. J. Putting Parties in Their Place: Inferring Party Left-Right Ideological Positions from Party Manifestos Data / Matthew J. Gabel, John D. Huber // *American Journal of Political Science*. — 2000. — V. 33. — P. 94 – 103.
7. Laver M. Extracting policy positions from political texts using word as data / Michael Laver, Kenneth Benoit, Garry John // *American Political Science Review*. — 2003. — V. 97 (2). — P. 311 – 331.
8. Аспекти зовнішньополітичної діяльності політичних партій на шляху до євроатлантичної інтеграції України: Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції. ["Україна-НАТО: регіональний вимір."], (Львів, 6 грудня 2008 року) / Укл.: А.С. Романюк, Л. Скочилас — Львів.: 2008. — С. 16 – 19.
9. Hayes A. F. Answering the call for a standard reliability measure for coding data / Andrew F. Hayes, Klaus Krippendorff // *Communication Methods and Measures*. — 2007. — V. 1. — P. 77 – 89.
10. Marks G. Estimating error in measures of party positioning: expert, manifesto, and survey data compared / Gary Marks // *Electoral Studies*. — 2007. — V. 26 (2). — P. 1 – 141.
11. Krippendorff, K. Content analysis: An introduction to its methodology. / Klaus Krippendorff. — Thousand Oaks, CA: Sage, 2004.
12. http://ec.europa.eu/public_opinion/index_en.htm
13. <http://www.worldvaluessurvey.org/>
14. <http://www.cvk.gov.ua/pls/vnd2007/w6p001>. Всі програми одним архівом можна завантажити тут: http://usic.org.ua/upload/d458d72c36809149f9aaafc61bc0d8c4163d6071/Parties_all.zip
15. http://usic.org.ua/upload/c040cf355fdc0011c82912ef5defacfb3c74d423/Krippendorff_alpha.zip